

HELP
ON
THE
ROUTE

GODIŠNJI IZVEŠTAJ ZA 2018.

PRAVA IZBEGLICA, MIGRANATA I
TRAŽILACA AZILA U SRBIJI

The Project is funded
by the European Union

PROJECT IMPLEMENTED BY:

GODIŠNJI IZVEŠTAJ ZA 2018.

PRAVA IZBEGLICA, MIGRANATA I
TRAŽILACA AZILA U SRBIJI

GODIŠNJI IZVEŠTAJ ZA 2018.

Prava izbeglica, migranata i tražilaca azila u Srbiji

Izdavač

Novosadski humanitarni centar
Arse Teodorovića 3
21000 Novi Sad, Srbija

Ko-izdavači

Fondacija Ana i Vlade Divac
Ilije Garašanina 53a/7
11120 Beograd, Srbija

Arbeiter Samariter Bund Deutschland e.V.
Antifašističke borbe 14/8
11070 Beograd, Srbija

Helsinški komitet za ljudska prava Republike Makedonije
Naum Naumovski Borče 83
1000 Skoplje, Makedonija

Štampa

Stojkov štamparija d.o.o.
Laze Nančića 34-36
21000 Novi Sad

Fotografije

Novosadski humanitarni centar

Tiraž: 200

Novi Sad, 2018.

Sva prava zadržana. Sadržaj ove publikacije se može koristiti u nekomercijalne svrhe uz obavezu da se navede izvor. Ova publikacija je pripremljena uz finansijsku pomoć Evropske unije, u okviru projekta „Pomoć na putu – Podrška zaštiti ljudskih prava migranata koji prolaze kroz Makedoniju i Srbiju“. Sadržaj ove publikacije je isključivo odgovornost Novosadskog humanitarnog centra i ne predstavlja nužno stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

Uvod	5
Pregled izbegličke situacije u Srbiji u 2018. godini	7
Pristup teritoriji i pristup postupku azila	9
Maloletnici bez pratnje	11
Formalno i neformalno obrazovanje	13
Smeštaj izbeglica, tražilaca azila i migranata u Srbiji	14
Izbeglice u neformalnim mestima boravka	15
Prisilna vraćanja, maltretiranje i mučenje	16
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	19

UVOD

U okviru projekta *Pomoć na putu - Podrška zaštiti ljudskih prava migranata koji prolaze kroz Makedoniju i Srbiju*, tokom septembra i oktobra 2018. godine sprovedeno je kvalitativno istraživanje o aktuelnom položaju izbeglica i migranata u Srbiji.

U okviru istraživanja, organizovane su i održane dve fokus grupe i obavljeno osam dubinskih intervjua sa relevantnim akterima u kontekstu mešovitih migratornih kretanja u Srbiji. Pored toga, analizirani su dostupni izveštaji i publikacije u cilju prikupljanja statističkih podataka i analiza koje su relevantne organizacije i ustanove objavljivale tokom ove godine (korišćeni su izveštaji i publikacije UNHCR-a, Beogradskog centra za ljudska prava, Praxisa, RAS-a, Atine, kao i mesečni izveštaji projekta *Help on the Route*).

U istraživanju smo se opredelili da učesnici jedne fokus grupe budu iz populacije izbeglica/migranata, konkretno žene, dok smo se za drugu fokus grupu opredelili da učesnici budu predstavnici organizacija koje pružaju usluge migrantima u Beogradu. Za intervjue smo odabrali predstavnike iz javnog i civilnog sektora: predstavnika nevladine organizacije (NVO) koja se bavi pružanjem pravne pomoći licima u azilnoj proceduri; predstavnike organizacije koja se bave pružanjem pravne pomoći, informisanjem i zaštitom izbeglica na severu Vojvodine; predstavnicu NVO koja radi pretežno sa ženama i decom u prihvatnim centrima i predstavnicu NVO koja pruža usluge izbeglicama/migrantima na jugu Srbije; predstavnicu jedne osnovne škole koju pohađaju deca izbeglice; predstavnike međunarodne organizacije koja pruža medicinske usluge izbeglicama izvan prihvatnih centara; predstavnicu iz sistema socijalne zaštite zaduženu za terenski rad sa maloletnicima bez pratnje i predstavnicu Komesarijata za izbeglice i migracije Republike Srbije.

Ovakvim odabirom smo pokušali da osvetlimo različite aspekte istraživane problematike.

PREGLED IZBEGLIČKE SITUACIJE U SRBIJI U 2018. GODINI

Tokom 2018. godine, broj izbeglica, migranata i tražilaca azila (u daljem tekstu: migranti) u Srbiji bio je relativno stabilan, sa tendencijom blagog opadanja do sredine godine i ponovnog povećanja u drugoj polovini. Ukupan broj migranata kretao se između 3.000 i 4.000. U vreme pisanja izveštaja, sredinom oktobra, broj migranata bio je 3.825¹. Relativno stabilan broj migranata u Srbiji u ovoj godini, u suprotnosti je sa velikim brojem zabeleženih novih dolazaka. Od početka godine, kada je bilo oko 300 novopridošlih lica mesečno, njihov broj je kontinuirano rastao sa naglim uvećanjem zabeleženim od juna do oktobra (oko 2.000 novih dolazaka mesečno). U septembru, broj novopridošlih migranata dostigao je 2. 523².

Zbog aktiviranja rute prema Bosni i Hercegovini početkom proleća, veliko povećanje broja novih dolazaka nije se značajno odrazilo na ukupan broj migranata koji borave u Srbiji. Novopridošli migranti prolaze kroz Srbiju bez dužeg zadržavanja, nadajući se da će preko Bosne i Hercegovine nastaviti put ka zemljama zapadne Evrope. Na put prema BiH kreću i migranti koji su u Srbiji, u centrima za smeštaj, proveli duže ili kraće vreme. Broj migranata koji na taj način pokušavaju da izađu iz Srbije raste, što se može posredno zaključiti po rastućim brojevima prisilnih vraćanja iz ove zemlje, koje beleži UNHCR od marta ove godine.

Početkom godine, 95% migranata bilo je smešteno u prihvatnim i azilnim centrima, ali taj procenat se smanjivao, postepeno i blago, do maja, kada je iznosio oko 87% i na tome se zadržao do oktobra. Ostali migranti (nekoliko stotina) boravili su u neformalnim i improvizovanim skloništima u blizini granica na severu i zapadu zemlje, i u Beogradu. Tokom 2018. nije bilo izgradnje novih smeštajnih kapaciteta, već je, naprotiv, u avgustu došlo do privremenog zatvaranja centara na jugu Srbije – Prihvatnog centra (PC) Preševo, PC Divljana i PC Dimitrovgrad. Nakon toga, ostalo je otvoreno 10 prihvatnih i 5 azilnih centara.

Od značajnih dešavanja u 2018. godini, važno je istaći usvajanje novih zakona od značaja za populaciju izbeglica, migranata i tražilaca azila u Srbiji: *Zakon o azilu i privremenoj zaštiti* (počeo da se primenjuje 3. juna) i *Zakon o strancima* (počeo da se primenjuje 3. oktobra). Takođe, odluka Vlade Srbije o ukidanju viza za građane Islamske Republike Iran u septembru 2017. dovela je do povećanog priliva izbeglica/migranata iz ove zemlje. Oni su u Srbiju stizali avionom, nakon čega se uglavnom nisu vraćali u Iran, već su ilegalnim putevima nastavili put ka Zapadnoj Evropi. Sredinom oktobra 2018. vizni režim je ponovo uspostavljen. Došlo je do daljeg smanjivanja broja migranata kojima mađarske vlasti dozvoljavaju da uđu na teritoriju Mađarske i zatraže azil, na deset nedeljno – po jedna osoba svakog radnog dana, na svakom od dva prelaza (Horgoš i Kelebija), od 23. januara 2018. godine³.

1 UNHCR Serbia Update 1-14 October 2018

2 Serbia Statistical Snapshot, UNHCR, September 2018

3 UNHCR Serbia Update 22/01 – 4/2/2018

PRISTUP TERITORIJI I PRISTUP POSTUPKU AZILA

Najznačajnije promene u ovoj oblasti vezane su za donošenje novih zakona o azilu i strancima. Dugo očekivani **Zakon o azilu i privremenoj zaštiti** stupio je na snagu 3. aprila, a počeo da se primenjuje 3. juna 2018. Neke od značajnih izmena koje je doneo ovaj zakon su:

- » Spajanje postupka evidentiranja (izdavanja potvrde o izraženoj nameri za podnošenje zahteva za azil) i registracije (uzimanje otisaka prstiju i fotografisanje) u jedan postupak. Po novom zakonu, registrovanoj osobi se izdaje *Potvrda o registraciji stranca koji je izrazio nameru da podnese zahtev za azil*.
- » Uvedeni su novi rokovi: Rok u kome Kancelarija za azil potencijalnom tražiocu azila treba da omogući podnošenje zahteva za azil je - 15 dana od momenta registracije. Ukoliko Kancelarija ne omogući podnošenje zahteva u tom roku, osoba može to da učini sama, na propisanom formularu, u roku od narednih 8 dana. Uvedeni su i novi rokovi za donošenje odluke, koji su produženi na 3 meseca (u odnosu na ranijih dva), uz mogućnost da se po potrebi nekoliko puta produži taj rok, svaki put po 3 meseca, a najviše do 12 meseci.
- » Neće se više primenjivati spisak „sigurnih trećih zemalja“ na osnovu kojih je dolazilo do automatskog odbacivanja zahteva za azil. Prema novom zakonu, u svakom pojedinačnom slučaju procenjivaće se ti da li je država kroz koju je tražilac azila prošao, sigurna za njega.
- » Osim redovnog postupka za azil, uvedene su opcije: naknadni zahtev za azil, ubrzani postupak azila i podnošenje zahteva na graničnom prelazu ili u tranzitnom prostoru.
- » Predviđene su mere zaštite maloletnog lica bez pratnje. Pre svega, mora se odrediti privremeni staratelj koji će brinuti o njegovom najboljem interesu: informisaće maloletno lice o postupku azila, pravima i obavezama, prisustvovaće prilikom izražavanja namere za azil, kao i prilikom podnošenja zahteva za azil i saslušanja, itd. Maloletno lice bez pratnje ne može biti podvrgnuto ubrzanom postupku, niti postupku na granici ili u tranzitnom prostoru. Maloletna lica bez pratnje imaju prednost u postupcima za azil i drugim postupcima.
- » Komesarijatu za избеглице i migracije (KIRS) proširuje se nadležnost – osim obezbeđenja smeštaja, hrane i odeće, KIRS ima obavezu da obezbedi novčana sredstva za lične potrebe tražilaca azila; da sprovodi programe dobrovoljnog povratka stranaca čiji je zahtev za azil odbijen, odbačen ili obustavljen, stranaca kojima je odobrena ili prestala privremena zaštita i kojima je prestalo pravo na azil. KIRS takođe ima nadležnosti u oblasti integracije, između ostalog, da nadzire učenje srpskog jezika lica kojima je odobren azil.
- » U pogledu integracije, izjednačena su prava lica kojima je dodeljena supsidijarna zaštita i lica kojima je dodeljeno utočište. I jedna i druga lica imaju pravo na boravak, smeštaj, slobodu kretanja, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, na pristup tržištu rada, pravnu pomoć, socijalnu pomoć, svojinu, slobodu veroispovesti, spajanje porodice, na isprave i pomoć u integraciji. Članovi porodice lica kome je odobren azil takođe imaju pravo na boravak u Republici Srbiji.
- » Izuzev utočišta i supsidijarne zaštite, predviđena je i treća vrsta zaštite: privremena zaštita koja se odobrava u slučaju masovnog priliva lica, ako nije moguće efikasno sprovesti individualni postupak azila - za lica koja su napustila područje oružanih sukoba ili lokalnog nasilja i lica koja su u ozbiljnoj opasnosti od kršenja ljudskih prava, ili koja su bila žrtve tog kršenja. Privremena zaštita se odobrava na osnovu odluke Vlade Republike Srbije.

Novi **Zakon o strancima** uvodi mogućnost privremenog boravka na osnovu humanitarnih razloga za lica kojima ne može biti priznato pravo na azil, ali ne mogu da napuste Srbiju. Uvodi se i mogućnost tolerisanog boravka za strance koji nezakonito borave na teritoriji zemlje, a koji ne mogu da je napuste.

S obzirom na to da je Zakon o azilu počeo da se primenjuje od juna, u praksi su već uočene neke manjkavosti zakona, iako je za određene aspekte je potrebno više vremena kako bi se utvrdilo kako funkcionišu u praksi. Mišljenje organizacija koje pružaju pravnu pomoć je da su rokovi od 15 + 8 dana za podnošenje zahteva veoma kratki i smanjuju pristup potencijalnih tražilaca azila azilnom postupku. Pretpostavlja se da kapaciteti Kancelarije za azil nisu dovoljni za česte obilaske centara za azil, tako da će mnogi potencijalni tražioci azila biti u situaciji da moraju sami da podnose zahtev. Organizacije koje obilaze azilne i prihvatne centre informišući migrante o azilnoj proceduri i pomažući im da podnesu zahtev, takođe nemaju dovoljne kapacitete da pokriju sve centre koji su trenutno aktivni.

U prva četiri meseca primene novog zakona, primećeno je da u centrima nisu dostupni formulari za podnošenje zahteva za azil, a oni koji postoje su na srpskom jeziku, ispisani ćiriličnim pismom. U toku je prevođenje formulara, međutim, zbog isteka roka za podnošenje, već su odbijani zahtevi za azil.

„Teoretski može svaka osoba da podnese zahtev za azil, ali s obzirom na to da niti su ti formulari dostupni, niti su prevedeni, to je fikcija.” (predstavnik NVO koja se bavi pružanjem pravne pomoći)

Drugi razlog za automatsko odbijanje zahteva za azil jeste odlazak tražioca azila u neki drugi centar, a ne u onaj u koji je upućen prilikom registracije. Organizacije civilnog društva su navodile primere iz prakse, da se registrovana osoba pojavi u centru u koji je upućena, ali da joj uprava centra kaže da nema mesta, pa ih upute u neki drugi centar; Kancelarija za azil nije prihvatila takve zahteve.

Otkako je počela primena novog zakona, pozitivna promena je ta što nije bilo odbačenih zahteva na osnovu automatske primene koncepta sigurne treće zemlje.

„Do sada je ogroman broj zahteva odbacivan automatski, primenom koncepta sigurne treće zemlje iz 2009. godine, po kome su sve zemlje sa kojima se Srbija graniči proglašene za sigurne zemlje. Ogromna većina zahteva je ranije odbacivana po osnovu toga što je neko ušao iz Bugarske ili Makedonije i da nije dokazao da je postojao razlog zašto tamo nije zatražio azil. Po novom, ne postoji spisak koji automatski primenjuju, već moraju svaki slučaj pojedinačno da procenjuju - da li je ta treća zemlja bila sigurna...” (predstavnik NVO koja se bavi pružanjem pravne pomoći)

U novom zakonu, kao i u prethodnom, predviđeno je da se obrazac putne isprave donosi podzakonskim aktom Ministra.

„Prethodni zakon važio je 10 godina, a ministar nikad nije usvojio obrazac putnog dokumenta. Sad opet imamo situaciju da ministar usvaja. Još uvek ne znamo kako izgleda obrazac. Neizdavanje putnih dokumenata praktično te ljude tera da se obraćaju zemlji porekla, da idu u ambasadu. U mnogim zemljama to može da znači ugrožavanje njihovih porodica koje su ostale u zemlji porekla. Npr. ako neki Sirijac dobije azil u Srbiji i ode u Ambasadu, njihove službe obavestavaju da taj i taj živi u Srbiji i to može da ugrozi članove porodice koji su ostali. Osim toga, npr. za Siriju, svi oni koji nisu služili vojni rok, ne mogu tek tako da dobiju pasoš.” (predstavnik NVO koja se bavi pružanjem pravne pomoći)

Predstavnici organizacija koje pružaju pravnu pomoć, na jednom konsultativnom sastanku o primeni novog zakona, skrenuli su pažnju na nelogičnost koja se odnosi na azilnu proceduru kod maloletnika bez pratnje: zakonom je predviđeno da je prilikom izražavanja namere za azil potrebno prisustvo privremenog staratelja, a u isto vreme, privremni staratelj se dodeljuje tek nakon registracije. Trenutna praksa je da predstavnik centra za socijalni rad odlazi na poziv, po službenoj dužnosti, u policijsku stanicu, prilikom registracije maloletnika bez pratnje, jer policija ne sme da pusti maloletno lice, ukoliko s njim nije službeno lice iz centra za socijalni rad. Međutim, taj predstavnik nije privremeni staratelj.

„U praksi se potvrde izdaju deci bez pratnje, bez prisustva staratelja. Takve potvrde nisu validne. Takođe, nikad nije traženo mišljenje centra za socijalni rad o najboljem interesu deteta, u formi dokumenta.” (predstavnik NVO koja se bavi pružanjem pravne pomoći)

„Privremeni staratelji dodeljuju se tek kada se osoba smesti u centar za smeštaj, i to ne odmah, nego se često čeka na to. Juče sam imao medicinsku pratnju za jednog maloletnika koji je u kampu već mesec dana i još mu nije dodeljen staratelj.” (učesnik fokus grupe sa organizacijama koje pružaju usluge)

Tokom 2018. godine nije bilo izmena u **izdavanju potvrda o izraženoj nameri za azil** – zahtev je mogao da se podnese u područnim policijskim stanicama koje imaju inspektora za strance, na graničnim prelazima, na aerodromu, prihvatnom centru u Preševu i u Prihvatalištu za strance. U praksi, izdavanje potvrda o izraženoj nameri za azil u policijskim stanicama negde funkcioniše bolje, a negde lošije. Na primer, prema zapažanjima nekih organizacija, policijske uprave u Subotici i Kanjiži ne vrše registraciju, već šalju ljude u Beograd. U Beogradu je i dalje jedina policijska stanica gde je omogućena registracija, PU *Savski venac*. Zbog toga se i dalje dešava da se čeka po nekoliko dana na registraciju. Dinamika zavisi od priliva novih migranata i od obaveza osoblja MUP-a. I dalje se dešavaju višednevna čekanja na registraciju. Ipak, iako proces registracije ne funkcioniše savršeno, procena organizacija koje pružaju pravnu podršku je da sâm proces dobijanja potvrde o izraženoj nameri ne predstavlja veću prepreku i da, uz kraće čekanje, može da se registruje svako ko želi.

Prilikom registracije, ukoliko migrant izjavi da želi da zatraži azil, dobija potvrdu o registraciji i izraženoj nameri za azil, međutim, ukoliko izjavi da ne želi da ostane u Srbiji i da namerava da ide dalje, izdaje mu se otkaz boravka. Pre donošenja novog zakona, svima se izdavala potvrda o izraženoj nameri za podnošenje zahteva za azil, a sada samo ako osoba zaista iskaže nameru da zatraži zahtev za azil. Lica koja dobiju otkaz boravka, nemaju način da legalno napuste Srbiju.

Što se policije tiče, prema novom zakonu za registraciju, ***treba da bude izražena namera za azil; ukoliko oni u policijskoj stanici, prilikom registracije, kažu da hoće da idu dalje, dobiju otkaz boravka, bez obzira na to*** što su prvi put u nekoj policijskoj stanici. Sa tom otkaznicom, ***oni takođe mogu da budu smešteni u kamp, ali sama registracija zavisi od toga da li hoće da ostanu*** (učesnik fokus grupe sa organizacijama koje pružaju usluge).

Određeni broj migranata ne želi da se registruje, pretežno zato što Srbija nije željena destinacija za najveći broj ljudi koji dolaze, već se doživljava kao zemlja tranzita. Ovo zavisi i od prohodnosti granica u nekom momentu - oni koji imaju mogućnost da brže prođu dalje, nemaju motiv da se registruju. Neki ne žele da se registruju, jer nisu sigurni da li će im to predstavljati prepreku da u nekoj drugoj zemlji podnesu zahtev za azil. Većina migranata se ipak registruje, kako bi legalizovali svoj boravak u zemlji i imali mogućnost boravka u prihvatnom centru.

Nakon izvršene registracije u policiji, migranti imaju mogućnost da **podnesu zahtev za azil**. Kao što je pomenuto, do juna 2018. podnošenje zahteva za azil je bilo moguće jedino prilikom izlaska službenika Kancelarije za azil, a sa početkom primene novog zakona o azilu, moguće je i lično podnošenje zahteva za azil. Davanjem mogućnosti da migranti sami podnesu zahtev za azil, odgovornost je prebačena na tražiocze azila. Pored problema vezanih za nedostupnost formulara i nepostojanje formulara na njihovim jezicima (očekuje se da će uskoro biti rešen taj problem), i dalje ostaje izazov ispravnog popunjavanja formulara od strane tražilaca azila:

„Oni vrlo često ne znaju sami adekvatno ni da popune formular, jer upisuju irelevantne stvari, a desi se da izostave neku okolnost koja je bitna da bi im se odobrio azil. Dešava se da na pitanje o razlogu odlaska iz zemlje navode nešto šta ih tišti, npr. pišu o svojim ljubavnim problemima tri strane, a onda se kroz razgovor otkrije da nisu spomenuli nešto za šta tamo sleduje smrtna kazna. Ali, oni su na to navikli, jer žive u veoma nezgodnim zemljama i ne obraćaju na to pažnju prilikom popunjavanja formulara...” (predstavnik NVO koja se bavi pružanjem pravne pomoći)

Nesrazmera između broja izdatih potvrda o izraženoj nameri za azil i broja podnetih zahteva u 2018, nije se smanjila u odnosu na prošlu godinu, kada je izdato 6.199 potvrda o izraženoj nameri, a zahtev za azil podnelo 236 osoba.⁴ Ove godine, prema podacima UNHCR-a, u prvih 9 meseci izdato je 6.199 potvrda o izraženoj nameri, a 201 osoba je podnela zahtev za azil⁵. Razlozi za mali broj podnetih zahteva, u najvećoj meri vezani su za činjenicu da su ova lica na put krenula sa idejom da žele da idu u neku zemlju Evropske unije koja pruža dobru zaštitu izbeglicama i imigrantima; mnogi već imaju nekog od rodbine ili poznanika u nekoj od zemalja i žele da stignu baš tamo.

„Srbija nije moćna zemlja sa jakim ekonomijom i ne može da podrži izbeglice kao neke druge zemlje.”

„Kada stignem tamo, znam da neće biti lako. Znam da ću morati da budem u kampu, da prođem kroz proceduru, ali sam sigurna će se strpljenje isplatiti.”

„Ovde osećam da nemam život i sudbinu. Želim da imam jasno odredište i sudbinu, da osećam da je to moj život i da je moj život u toj državi.”

„Čula sam da u Nemačkoj imaju veoma visok kvalitet obrazovnog sistema i zato želim da idem tamo. Takođe imaju i dobru medicinsku negu, a ja imam bolesnog sina.”

„Čuli smo da godinu dana dobijamo određeni iznos novčane nadoknade. Nakon toga moramo naći posao i pobrinuti se za svoju egzistenciju. Taj novac koji se daje nije dovoljan za normalan život.” (Žene migrantkinje, učesnice fokus grupe)

4 „Srbija nakon zatvaranja Balkanske rute”, Humanitarni centar za integraciju i toleranciju, decembar 2017.
„Pravo na azil u republici Srbiji 2017”, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2018.

5 Sabrani statistički podaci iz: UNHCR Serbia Statistical Snapshots; januar-septembar 2018.

Postoji mogućnost da na mali broj zahteva utiče loša informisanost migranata o mogućnosti ostanka u Srbiji, kao i ograničen kapacitet Kancelarije za azil za izlazak na teren radi popunjavanja zahteva i obavljanje saslušanja.

Policija i dalje upućuje migrante u prihvatne i azilne centre nasumično, prema raspoloživim kapacitetima za smeštaj, bez sistema prethodne trijaže koja bi razdvojila one koji su potencijalni tražioci azila, od onih koji nemaju nameru da traže azil. Potencijalnim tražiocima azila, smeštenim u prihvatne centre, otežan je pristup azilnoj proceduri, jer službenici Kancelarije za azil odlaze samo u centre za azil. Za one koji žele da podnesu zahtev za azil, a smešteni su u prihvatnom, umesto u azilnom centru, preostala je opcija da kontaktiraju organizaciju koja pruža pravnu pomoć. Sa primenom novog zakona o azilu, potrebno je veoma brzo delovati, kako se ne bi prekoračili rokovi.

Ove godine je povećan broj usvojenih zahteva za azil u odnosu na 2017. godinu: prošle godine odobreno je ukupno 14 zahteva (3 utočišta i 11 supsidijarnih zaštita⁶), dok je u prvih 9 meseci 2018. odobreno 26 zahteva (12 utočišta i 14 supsidijarnih zaštita)⁷. U periodu nakon početka primene novog zakona o azilu, u avgustu i septembru, nije bilo nijednog odobrenog zahteva.

Za donošenje odluke o traženju azila u Srbiji, tačno i precizno informisanje je veoma važno, jer migrante mahom informišu krijumčari koji im daju informacije u skladu sa svojim interesima, s ciljem da nastave put dalje. Potrebne su tačne i precizne informacije o tome da u Srbiji postoji mogućnost da se podnese azil, i kako postupak azila teče, kako bi mogli da donesu informisanu odluku o daljim koracima.

„Dosta izbeglica i ne zna da postoji mogućnost traženja azila u Srbiji. Mnogi i ne znaju šta znači odlazak dalje. Većina nije dobro informisana. Na primer, neki od njih misle, ako se nalaze u centru za azil - da su time dobili azil u Srbiji. Mnogi misle da su tu u nekakvom tranzitu. Mađarska, npr. svoje jedinice na granici naziva „tranzit zones“ i onda ljudi misle da će odlaskom u Mađarsku, biti u nekakvom tranzitu za Nemačku, da je potrebno samo da čekaju neko vreme, pre nego što im se omogući dalji odlazak u Nemačku. Zbune se kad čuju da su te zone samo mesto gde oni mogu jedino da zatraže azil, ili ne.“ (predstavnik NVO koja se bavi pružanjem pravne pomoći)

Donošenjem novog zakona o azilu, blagovremeno tačno informisanje postaje veoma važno i od suštinskog značaja, zbog opasnosti da se izgubi pravo na azil istekom rokova ili odlaskom u pogrešan centar.

6 Pravo na azil u Republici Srbiji 2017, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2018.

7 Sabrani statistički podaci iz: Serbia Statistical Snapshots, UNHCR za period od januara do septembra 2018.

MALOETNICI BEZ PRATNJE

Prema statističkim podacima, ali i prema utisku organizacija koje pružaju usluge, sredinom godine je zabeležen značajan porast broja maloletnika bez pratnje (MBP): od 30-ak mesečno, početkom godine, do preko 400 zabeleženih u avgustu i septembru⁸. Tu je obuhvaćen i određeni broj lica za koja se opravdano pretpostavlja da su punoletna, ali se izjašnjavaju kao maloletna, tako da nije moguće proceniti koliko je, zapravo, maloletnih među njima. Ne postoji način za utvrđivanje njihove starosti, izuzev sudskog naloga za utvrđivanje koje se obavlja u medicinskoj ustanovi. Zbog toga se, na osnovu izjave migranta prilikom registracije, upisuje i njegova starost. To u praksi predstavlja problem, jer s jedne strane opterećuje terenske radnike koji obavljaju identifikaciju, a s druge strane predstavlja bezbednosni rizik za maloletnike bez pratnje, jer se smeštaju u isti smeštaj. Osnovni razlog zbog čega se punoletna lica izjašnjavaju kao maloletna je taj što tada imaju mogućnost smeštaja u jedinom beogradskom centru, u Krnjači. Postoje i slučajevi da se maloletno lice izjasni kao punoletno, mada znatno ređe. Razlog je uglavnom strah da ne budu odvojeni od grupe sa kojom putuju. Maloletna lica bez pratnje su uglavnom dečaci, uz retke izuzetke.

„Na nedeljnom nivou identifikujemo oko stotinak maloletnika bez pratnje, zasigurno... ovde moram da se ogradim – mi apsolutno poštujemo iskaz koji maloletnik daje o svojoj starosnoj dobi.” (terenska radnica)

„Ranije su i terenski radnici imali pravo da procene da neko nije maloletan, a izjašnjava se tako, pa nakon njih policija, i kao treći nivo selekcije KIRS. Problem je što ne postoji jasan kriterijum – nekad neko ko izgleda starije bude odbijen, a nekad ne bude.” (učesnik fokus grupe sa organizacijama koje pružaju usluge)

„S obzirom na to da nemaju nikakav dokument, možemo samo da izrazimo sumnju o godinama za koje su nam rekli. Uzima se izjava i to je jedini način, ali imamo pravo s njima da razgovaramo. Kada je očigledno da je neko mnogo stariji, trudimo se da kroz razgovor ipak pristanu da odu na registraciju kao punoletna lica.” (terenska radnica)

U odnosu na prošlu godinu, promenile su se uloge pojedinih aktera u identifikaciji i zaštiti maloletnika bez pratnje. Za identifikaciju su, od sredine ove godine, zaduženi terenski radnici koje angažuje Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja. Oni ne moraju uvek biti socijalni radnici po struci, i nemaju javna ovlašćenja koja daje centar za socijalni rad. Nakon smeštaja u prihvatni centar, maloletniku bez pratnje centar za socijalni rad dodeljuje privremenog staratelja koji ne mora biti socijalni radnik zaposlen u centru za socijalni rad, već može biti lice sa iskustvom u radu sa izbegličkom populacijom, izabrano prema propisanim kriterijumima. U Beogradu je trenutno angažovano šest privremenih staratelja, i planira se angažovanje još šestoro. U celom sistemu identifikacije i zaštite, jedino je voditelj slučaja radnik centra za socijalni rad. Do nedavno, jedna voditeljka slučaja bila je zadužena za sve maloletnike bez pratnje u Beogradu, a sada je angažovana još jedna.

⁸ Serbia Statistical Snapshots, UNHCR; januar-septembar 2018.

Sa maloletnikom bez pratnje u Beogradu, u kontakt prvi dolaze predstavnici organizacija koje na terenu informišu i upućuju novopridošle migrante. Oni ih šalju da se jave terenskim radnicima u Miksalistu. Terenski radnici obavljaju s njima razgovor, uz prisustvo prevodioca. Nakon toga, po potrebi, upućuju ih na lekarski pregled, vode do Infoparka na obrok, zakazuju termine za registraciju u Upravi za strance i dr. Na te zakazane termine vode grupe maloletnika, međutim, ne ulaze s njima unutra (jer nemaju ovlašćenje). Na poziv policijskih službenika, predstavnik centra za socijalni rad, po službenoj dužnosti, dolazi da se potpiše i da preuzme maloletno lice bez pratnje. Kad predstavnik izvede maloletno lice iz policijske stanice, ponovo ga preuzima terenski radnik i organizuje smeštaj (u Krnjači). Nakon toga sledi ponovna provera zdravstvenog stanja u ambulanti pri centru za azil, a KIRS obavlja evidenciju i razmeštaj. Tek kada se sve to obavi, signalizira se centru za socijalni rad da se u azilnom centru nalaze maloletnici kojima je potreban staratelj.

U mestima izvan Beograda, identifikacija, procena najboljeg interesa i zaštita deteta su otežani. Prema utisku organizacija koje rade na terenu u Vojvodini, sistem zbrinjavanja maloletnika angažovanjem terenskih radnika, nije se mnogo popravio u odnosu na prošlu godinu. I dalje postoji problem odaziva centra za socijalni rad i blagovremenog reagovanja u cilju zaštite maloletnika bez pratnje.

„Pre 2-3 nedelje, u Šidu je identifikovan dečak od 12 godina koji je nekoliko dana boravio u Krnjači. Za to vreme nije dobio ni tzv. ID Card iz centra, nije mu postavljen privremeni staratelj, niti je dobio potvrdu o izraženoj nameri, i bez ikakvog papira boravio je u Srbiji. Bio je sa grupom odraslih koji su ga, verovatno, namamili da s njima ide u iregularan prelazak. Nađen je kod Grafosrema u društvu odraslih, nekoliko puta je bio u pokušaju iregularnog prelaska granice, čak su mu hrvatski policajci razbili mobilni telefon i bio je izložen nasilju. Obratio se našoj kancelariji – pitao je da li možemo da mu obezbedimo novi mobilni. Ali, poenta je da je nekoliko dana spavao u Grafosremu. Naše kolege su više puta zvale Centar za socijalni rad. Došla je devojka koja nije socijalna radnica nego pripravnica, rekla je da ne zna šta da radi, jer mora da se posavetuje sa suprevizorom. Tek posle nekoliko dana (a sve to vreme dečak spava u nehigijenskim uslovima, sa odraslim muškarcima), dolaze sa rešenjem da se poštuje volja deteta od 12 godina, koje je izrazilo nameru da ide u iregularan prelazak. Neće mu se čak dodeliti ni privremeni staratelj, nego ako hoće, može da ide u Principovac na nekoliko dana, jer je Komesarijat dao dozvolu. On se malo nećkao, ali pošto je bio u društvu tih odraslih muškaraca, oni su uticali na njega i on je otišao s njima. Posle nekoliko dana, nije se više pojavio. Iako je bilo mnogo inicijativa i volje da se sistem unapredi, poboljša i osposobi da vodi takve slučajeve, i dalje ima puno toga što je potrebno da se poboljša.” (predstavnic organizacije koja pruža pravnu podršku)

Za smeštaj maloletnika bez pratnje u Srbiji, zadužen je KIRS. Ove godine, za njih je opredeljen azilni centar *Krnjača* na periferiji Beograda. Najveći broj maloletnika je smešten tamo, a postoje i tri ustanove socijalne zaštite u Srbiji (dve u Beogradu i jedna u Nišu), kao i jedan smeštaj koji vodi organizacija *Jesuit Refugee Service*. Ukupan kapacitet ta četiri smeštaja je oko 60 mesta. Sve tri državne ustanove socijalne zaštite su ili centri za smeštaj dece bez roditeljskog staranja, ili namenjeni za smeštaj dece sa izrečenim vaspitnim merama (u sukobu sa zakonom ili poremećajima u ponašanju). U ove centre se, po pravilu, smeštaju mlađi maloletnici. Fluktuacija broja maloletnika bez pratnje u centrima je velika – iz državnih socijalnih ustanova odlaze jer im je dosadno ili se plaše (u centrima gde su smešteni zajedno sa decom u sukobu sa zakonom). I u smeštaju JRS-a je, dolaskom lepšeg vremena, takođe došlo do opadanja broja dece, jer pokušavaju ilegalno da pređu u zemlje EU.

„Imali smo dečaka, četvrti razred, bio je sam. Išao je kod nas u školu, iz sigurne kuće, i onda je premešten u hraniteljsku porodicu u Obrenovcu. Otac ga je zvao svakog dana iz Avganistana, i govorio da ga neko čeka tu i tu, i da mora da ide dalje. Divno dete, dobar đak... i eno sad je u Mađarskoj, i dalje... sam. Nigde nikog nema. Sam ide dalje. Gde dalje?!“ (pedagog škole u koju su uključena deca migranti)

Iako je cilj smeštanja većine maloletnika bez pratnje u jedan prihvatni centar bio da se obezbede bolji uslovi i zaštita, to nije u punoj meri postignuto, jer su tu smeštene i druge kategorije korisnika. Maloletnici bez pratnje smešteni su u posebne barake ili u barake sa porodicama. Takođe, ne treba zanemariti ni pomenuti problem „lažnih“ maloletnika koji se, na osnovu sopstvenih izjava, tretiraju kao maloletnici, te su stoga smešteni u isti centar sa licima koja su zaista maloletna.

„Krnjača je azilni centar u koji su smešteni i tražioci azila i mešovita populacija koja čeka za ulazak u Mađarsku, među kojima je i populacija koja nije ni registrovana, pa tamo boravi. Činjenica da su ih sve skupili na jedno mesto je napredak u odnosu na ranije, ali nikako ne možemo reći da je to adekvatno rešenje. To je samo privremena mera i nikako nije adekvatna kao dugoročno rešenje.“ (predstavnik organizacije koja pruža pravnu podršku)

FORMALNO I NEFORMALNO OBRAZOVANJE

Pravo na školovanje imaju sva deca iz migrantske populacije, bez obzira na status. Uključivanje dece migranata u školski sistem, koje je otpočelo prošle godine, nastavljeno je i ove školske godine. Prema podacima UNHCR-a, 95% dece uzrasta između 7 i 14 godina uključeno je u osnovne škole, dok je oko 12% dece upisano u srednje škole⁹. Ove godine je postignut napredak u broju upisane dece u srednje škole, kao i u predškolske ustanove. Prema podacima KIRS-a i UNICEF-a, ukupno 420 dece je upisano u predškolske ustanove, osnovne i srednje škole, a među njima je 211 novoupisanih¹⁰.

„Jeste promena u odnosu na prošlu godinu, kada smo imali veoma malo srednjoškolaca. To su bili retki primeri. U Kikindi je, npr, 20-ak dece upisalo sada srednju školu, svi su upisani u gimnaziju.” (predstavnic NVO koja sprovodi aktivnosti u prihvatnim centrima)

Ukupan broj dece upisane u osnovne škole manji je u odnosu na 2017, jer je smanjen broj izbeglica u Srbiji. Među decom koja su ove godine upisana u škole, ima onih koji su i prošle godine išli u školu, ali i onih koji su došli u Srbiju ove godine. Zbog velike fluktuacije broja korisnika u centrima, struktura dece se izmenila, što predstavlja izazov za integraciju u školski sistem, pre svega u smislu jezičke barijere i perioda adaptacije koji je potreban da se deca naviknu. I ove godine, NVO organizuju u prihvatnim centrima aktivnosti neformalne edukacije i podrške u savladavanju gradiva. Preko leta su organizovane aktivnosti pripreme za školu, a tokom školske godine se pruža pomoć u savladavanju gradiva koje se uči u školama.

„U ICT kutku, ove godine fokus nam je na podršci formalnog obrazovanja. Kada deca dođu, trude se da uče matematiku, geografiju, da dobiju priliku da sa edukatorima ponovo pređu gradivo. Ako se obrađuju teme kao što su sigurnost na internetu i socijalni mediji, organizuju se radionice, a ako je u pitanju savladavanje programa – Word, Excel, prati se koji je nivo potrebno nastaviti. Edukativne aktivnosti vezane su za školsku grupu. Mali uče boje, daju im se sadržaji da uče kroz igru. Sa školskom decom pratimo sve što rade u školi.” (predstavnic NVO koja sprovodi aktivnosti u prihvatnim centrima)

Ove godine uočena je bolja organizacija u procesu integracije dece migranata u škole, u odnosu na prošlu godinu kada je postojala velika zabrinutost nastavnog osoblja i roditelja lokalne dece zbog kulturoloških razlika i straha da će inkluzija negativno uticati na kvalitet nastave. Deca migranti, naročito oni koji su duže vreme proveli u Srbiji, već donekle razumeju srpski jezik i u određenoj meri uspevaju da prate nastavu. Nastavno osoblje prošlo je nekoliko edukacija koje je organizovalo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, ali i nevladine organizacije, kako bi svoj rad prilagodili novim okolnostima.

Međutim, i ove školske godine dosta toga je, u organizaciji nastave za migrantsku decu, prepušteno školama. Od škole do škole, razlikuje se da li ta deca pohađaju samo određene nastavne predmete (i koje), ili prisustvuju svim časovima, da li se ocenjuju, kakav je kvalitet rada sa njima, i sl.

⁹ UNHCR Serbia Update 17-30 September 2018

¹⁰ Inter-Agency Operational Update, UNHCR, July-September 2018

„Mi smo bili jedna od prvih škola koja je primila decu migrante. Strahovali smo kako ćemo to da iznesemo, međutim, apsolutno nije bilo problema. Mnogo nam je značila prođška vršnjaka. Deca su odigrala najveću ulogu. U samom startu, te prve godine, meni nije bilo bitno šta će oni da nauče. Deca ne poznaju jezik, dolaze u potpuno novu sredinu. Te kulturološke razlike bile su ogromne. Bilo mi je bitno da se deca socijalizuju, da budu prihvaćeni od naših đaka i da oni prihvate našu decu, jer su stvarno postojale razlike. Tek sada te razlike - ne vidim. Kada ih sada sretnem na hodniku, ne vidim te razlike. Oni se potpuno isto ponašaju.” (pedagog škole u koju su uključena deca migranti)

„Svi su evidentirani u dnevnicima, i bili su ocenjeni na kraju školske godine. Ne znam da li su u drugim školama ocenjeni... Mi smo jedna od retkih škola koja je decu migrante ocenila. Dobili su svedočanstva, đачke knjižice. Jedino ako je neko pre kraja školske godine napustio školu, izdavali smo školske izveštaje, tzv. School report, kao neki prateći doument.” (pedagog škole u koju su uključena deca migranti)

„Nisu svi imali adekvatno predznanje. Neki nisu ni išli u školu, neki su prošli kroz neformalno obrazovanje... ja sam dala sebi za pravo da ih, bez obzira na predznanje, rasporedim po uzrastu, jer mi je najlogičnije da budu sa svojim vršnjacima. Imali smo na početku i dodatne časove – nastavnica srpskog je radila s njima kad bi završili sa svojim časovima, i dok su čekali prevoz. Ta žena, koja je prevodilac, veoma im je posvećena. Radi s njima i matematiku i engleski i srpski, šta je najpotrebnije.” (pedagog škole u koju su uključena deca migranti)

„Decu za upis u srednju školu raspoređivalo je Ministarstvo, tamo gde je bilo mesta, ali i uzimajući u obzir njihove želje, gde je bilo moguće. Deca koja su starija, a koja žele da se školuju, imaju mogućnost da budu upisana u škole za obrazovanje odraslih.” (pedagog škole u koju su uključena deca migranti)

Prema mišljenju pedagoga iz jedne škole, trebalo bi pojačati saradnju s roditeljima dece migranata. Iako šalju decu redovno u školu, retko dolaze npr. na priredbe, iako njihova deca učestvuju u njima.

Majke školske dece iz jednog prihvatnog centra, učesnice fokus grupe, zadovoljne su što deca imaju mogućnost da izađu iz centra, ali smatraju da se u školi, u koju idu njihova deca, ne bave dovoljno izbegličkom decom.

„Oni samo prepisuju sa table, mada im nastavnici čak govore da ne moraju ni to. Njihovo je samo da prisustvuju na času. Nema nekog kvaliteta.” (učesnica fokus grupe)

„Moje dete se veoma trudi da drži korak s drugom decom, ali ga nastavnik ne primećuje.” (učesnica fokus grupe)

„Deca vole da idu u školu jer imaju priliku da se druže, nešto nauče, imaju utisak da se školuju.” (učesnica fokus grupe)

„Veliki je uspeh što su deca uopšte krenula u školu. To je izuzetno pozitivan primer i deci puno znači. Ono što je nama velik izazov je to što se nama deca ne zadržavaju predugo, što Srbija nije željena destinacija i što tu uvek imamo fluktuaciju.” (predstavnik NVO koja sprovodi aktivnosti u prihvatnim centrima)

SMEŠTAJ IZBEGLICA, TRAŽILACA AZILA I MIGRANATA U SRBIJI

Do avgusta 2018, u Srbiji je radilo 5 azilnih i 13 prihvatno-tranzitnih centara. Prihvatni centar Šid-stanica je „na mirovanju“ još od juna 2017. Tokom avgusta, još tri prihvatno-tranzitna centra prešla su u status „mirovanja“ – prihvatni centri u Preševu, Divljani i Dimitrovgradu. Razlog je smanjenje broja migranata i njihova tendencija izbegavanja prihvatnih centara na jugu Srbije, uz pojačano interesovanje za centre na severu zemlje.

Najviše migranata tokom cele godine bilo je smešteno u Prihvatnom centru *Obrenovac* i Azilnom centru *Krnjača*. PC *Preševo*, koji je prošle godine bio jedan od centara koji su zbrinjavali velik broj izbeglica, ove godine se polako praznio, da bi u avgustu bio zatvoren. U PC *Adaševci*, istog meseca je naglo porastao broj izbeglica, sa 300 na više od 500 lica. U odnosu na prošlu godinu, razlika je u tome što je smeštaj svih maloletnih lica bez pratnje organizovan u *Krnjači* (uz nekoliko izuzetaka), tako da u ostalim prihvatnim centrima nema više maloletnika bez pratnje.

Ostali aspekti smeštaja u prihvatnim i azilnim centrima, nisu se značajnije menjali u odnosu na prošlu godinu. Kad god je moguće, poštuje se princip da se porodice ne razdvajaju i da budu smeštene u posebne sobe. Zbog smanjenja broja korisnika, to je ove godine bilo lakše ostvariti nego prošle. Odrasli muškarci, samci, smešteni su odvojeno od porodica, uglavnom po nekoliko njih u sobi. U AC *Krnjača*, maloletna lica bez pratnje smeštena su u posebne barake, ali deo maloletnika smešten je i u barake u kojima su porodice. Porodice se žale da se samci tuku, bučni su, krađu, tako da se ne osećaju bezbedno u takvim okolnostima.

U nekim prihvatnim i azilnim centrima koji su ranije bili moteli, svaka soba ima kupatilo. U ostalim centrima, sanitarni čvorovi su razdvojeni za muškarce i za žene. Prema utisku migranata, nivo higijene nije zadovoljavajući i česti su kvarovi, tako da uglavnom ne funkcionišu svi toaleti i tuševi.

„Za održavanje higijene u toaletima ne koriste higijenska sredstva, već samo vodu (učesnica fokus grupe)

Prema informacijama KIRS-a, i ove godine je obezbeđeno grejanje, hrana i smeštajni kapaciteti za migrante i zadovoljeni su međunarodni standardi smeštaja. U saradnji sa međunarodnim organizacijama, KIRS obezbeđuje higijenska sredstva i neprehrambene artikle (odeću, obuću i dr).

Među stanarima centara postoji opšte nezadovoljstvo hranom, kao i sistemom distribucije higijenskih i neprehrambenih artikala. Smatraju da hrana nije dobrog kvaliteta – navode da je ustajala, nedovoljno skuvana, da se ne poštuju specifičnosti u ishrani. U centrima u kojima postoji takva mogućnost, korisnici upotrebljavaju kuhinju i sami sebi ponekad kuvaju, pa je situacija bolja. Korisnici smatraju da ne dobijaju dovoljno higijenskih sredstava, a da je prilikom distribucije osoblje grubo i nepravedno.

„Dali su mi cipele koje su mi bile prevelike. Vratila sam da mi zamene, ali mi oni nisu dali druge cipele.“ (učesnica fokus grupe)

„I ne razgovaraju s nama, samo ponavljaju ‘nema ništa’, ‘ne može’.“ (učesnica fokus grupe)

„Ja i moj muž smo dijabetičari. Otišla sam u kuhinju da tražim samo hleb, jer ostalo nismo mogli da jedemo, međutim, oni su bili toliko neprijatni da na kraju nisam uzela ni hleb, uvredila sam se.” (učesnica fokus grupe)

Osim smeštaja i hrane, u prihvatnim i azilnim centrima obezbeđene su i zdravstvene usluge. U svakom prihvatnom centru postoji ambulanta sa jednom medicinskom ekipom (lekar, medicinska sestra i prevodilac), a dve medicinske ekipe u centrima koji imaju više od 400 korisnika. Tu se pružaju usluge opšte prakse, a za specijalističke usluge izdaju se uputi. U nekim centrima angažovan je zubar, ginekolog, psihijatar. Ove usluge obezbeđuju međunarodne nevladine organizacije tako što angažuju lekare preko domova zdravlja.

Nesenzitivisanost predstavnika institucija je i dalje prisutna, ali predstavnici organizacija koje pružaju pomoć migrantima imaju utisak da se u tom segmentu polako popravljaju situacija.

„Ljudi su se navikli na njih... U domu zdravlja su se navikli – oni ne mogu da ih zavedu u sistem jer nemaju lični broj, ali imaju neku svesku na kojoj piše ‘migranti’ i tu su oni svi zavedeni.” (učesnica fokus grupe sa organizacijama koje pružaju usluge)

„Ranije smo morali da nosimo Zakon o azilu sa sobom, da bi oni mogli svojim pravnim službama da dostave da migranti imaju pravo na zdravstvenu zaštitu. Sada se popravila situacija, ali zavisi od toga ko je u smeni, kakav je kome dan.” (učesnica fokus grupe sa organizacijama koje pružaju usluge)

„Imali smo ideju da radimo edukaciju za predstavnike institucija, baš zbog kulturoloških razlika, ali to nije prošlo. Zbog svoje vere i kulture, migranti imaju potpuno drugačiji odnos, na primer, lekar-pacijent. Naši ljudi prave greške, samo zato što su neinformisani. Ne može doktor da dođe i kaže ženi - skini se. To je za njih incident, a ovaj pojma nema.” (učesnica fokus grupe sa organizacijama koje pružaju usluge)

Osim nesenzitivisanosti, problem predstavlja nedostatak prevodilaca prilikom lekarskog pregleda, zbog čega mogu nastati različiti nesporazumi.

„Što se tiče senzitivisanosti... naš zdravstveni sistem ima brojne propuste, ali mislim da odnos sa pacijentom nije toliko strašan - da sad npr. zahtevaju da muškarci pregledaju žene, što bi za njih bilo veoma neprijatno. Ali, kad nema prevodioca da objasni pacijentu zbog čega on mora da se skine ili nešto da se uradi, nastaje problem.” (učesnik fokus grupe sa organizacijama koje pružaju usluge)

Nevladine organizacije organizuju u centrima različite aktivnosti za korisnike. U većini centara postoji kutak za majke i bebe, kroz koji se majke edukuju i distribuira se hrana za bebe, pelene i drugi higijenski artikli. Tako se u centrima organizuju različiti sadržaji – aktivnosti za decu školskog uzrasta, IT aktivnosti za mlade, društveni kafei i razne okupacione aktivnosti za korisnike - radionice šivenja, sportska rekreacija, frizerski saloni, kreativne radionice i dr. Ove aktivnosti su projektno finansirane i njihova dužina i mesto održavanja zavise od dužine trajanja projekta i od toga u kojem centru je prisutan organizator aktivnosti. KIRS podržava da se organizuje što više takvih aktivnosti za korisnike u centrima, ali su sredstva koje

nevladine organizacije imaju za ove namene sve manja. Tendencija je da se određene aktivnosti sa nevladinog sektora prenesu na KIRS.

Aktivnosti integracije sa lokalnom zajednicom organizuju se sporadično, a opšti stav predstavnika organizacija koje rade sa migrantima je da je potrebno više takvih aktivnosti.

„Imali smo zajedničke aktivnosti kuvanja – žene iz lokalne zajednice sa ženama izbeglicama. Mlade iz kampa vodili smo jednom nedeljno u obližnji grad, pa su imali zajedničke aktivnosti sa omladinom tog mesta. To bi trebalo češće organizovati, jer su veoma pozitivna iskustva. Izbeglicama to mnogo znači. Nijednog trenutka nije bilo problema.” (predstavnic NVO)

Ipak, aktivnosti koje se organizuju u prihvatnim i azilnim centrima, nisu dovoljne da ispune vreme i daju neki smisao životu migrantima koji borave u Srbiji. Zbog toga imaju osećaj kao da je vreme stalo i da će život početi da teče tek kada stignu na željenu destinaciju.

„Migranti imaju želju da rade. Jedna migrantkinja koja prilično dobro govori srpski, bavila bi se kozmetikom. Pokušala sam da joj, preko nekog programa, nađem posao u nekom salonu, međutim, to nije izvodljivo po našem zakonu.” (predstavnic NVO)

„Kada se otvorila ruta prema Bosni, bilo je puno razočarenja kad ljudi ne bi uspeali da pređu granicu. Čuju – neki su uspeali, prešli su. A onda, kada se vrate, porodice budu potpuno disfunkcionalne, depresivne. Deci treba jedno vreme da se fizički oporave, pa tek onda mogu da krenu u školu.” (predstavnic NVO)

Osim rasprostranjene pojave depresivnih reakcija na situaciju u opštoj migrantskoj populaciji, postoji i određeni broj migranata sa psihijatrijskim oboljenjima. Oni predstavljaju problem za kolektivni smeštaj, jer uznemiravaju ostale ljude. Psihijatrijske bolnice nisu predviđene za dugoročan smeštaj pacijenata, a u prihvatnim centrima nema ko da brine o njima.

„Njima je veoma teško tamo, jer niko od ljudi u kampu nije stručni radnik. Postoje procedure za smeštaj u psihijatrijsku ustanovu. To ne može daveka da traje, ni za naše ljude, ni za izbeglice. Zna se kako se radi sa shizofrenom osobom - uradi se koliko se može, a onda se vrati u porodicu, u ovom slučaju u kamp. Ljudi u kampu nisu edukovani o psihijatrijskim bolestima i njima je to veći teret nego što bi trebalo da bude: ti ljudi mogu da odbijaju da piju lekove, nema nikog ko će da ih ubeđuje ili kontroliše. Razumem zaposlene u kampu – ne možeš ti tako lako kontrolisati svu tu masu, znati ko je kakav, koju terapiju pije i da li je popio to jutro, pogotovo ako nema porodicu. To je definitivno veliki problem. Moralo bi mnogo više sektorski da se sarađuje - ministarstva zdravlja i socijalne politike.” (predstavnic organizacije koja pruža usluge zdravstvene zaštite)

„Nikako da se angažuje zvanični klinički psiholog u kampu. Ako pitate menadžere kampova, svi će reći da imaju psihologa, međutim, to nije klinički psiholog koji može da komunicira sa psihijatrom i da prati ljude koji imaju mentalne probleme. Potrebna je osoba koja bi mogla da uočii koji su problemi, pa da posle referiše psihijatru.” (predstavnic organizacije koja pruža usluge zdravstvene zaštite)

IZBEGLICE U NEFORMALNIM MESTIMA BORAVKA

Tokom 2018. godine, broj migranata koji je boravio izvan prihvatnih i azilnih centara se, prema procenama KIRS-a i UNHCR-a, kretao između 200 (početkom godine) i 500 (u oktobru). Povećanje broja migranata izvan centara može se dovesti u vezu sa dolaskom toplijeg vremena. Lokacije na kojima borave nisu se mnogo menjale od prošle godine (centar Beograda, područja duž granice Srbije sa Mađarskom, Hrvatskom, Rumunijom), s tom razlikom što se od proleća, otvaranjem nove rute prema Bosni i Hercegovini, u okolini Loznice takođe mogu videti migranti.

U centru Beograda ove godine nije bilo veće koncentracije migranata koji borave izvan prihvatnih centara. U prvoj polovini godine bilo ih je nekoliko desetina, ali se tokom leta na ulicama Beograda moglo videti između 200 i 450 migranata. Među njima je bilo dosta onih koji su dolazili iz AC *Krnjača* i PC *Obrenovac*, kako bi koristili usluge različitih organizacija u Beogradu, ili da prave dogovore za dalji put. Većina onih koji nisu bili smešteni u centrima, boravili su u napuštenoj zgradi *Simpa*, njih oko 160, u neposrednoj blizini autobuske stanice. Taj prostor je zatvoren tokom oktobra, a većina stanara prevezeno je u Obrenovac, dok su ostali samoinicijativno otišli u pravcu Šida.

Deo migranata boravi u privatnom smeštaju, hostelima i motelima, naročito iz populacije Iranaca koji su, nakon uvođenja bezviznog režima, imali pravo da mesec dana legalno borave u Srbiji. Broj osoba u privatnom smeštaju nije moguće proceniti.

U centru Beograda, i ove godine za migrante je najznačajniji prostor Miksališta u blizini autobuske i železničke stanice, u kojem usluge pruža nekoliko organizacija koje rade sa tom populacijom. Za ovu godinu karakteristična je intenzivnija saradnja Miksališta sa institucijama. Timovi KIRS-a redovno, više puta dnevno, obilaze Miksalište, a takođe obezbeđuju i noćno dežurstvo. Terenski radnici koje je angažovalo Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (MADAD projekat), u prostorijama Miksališta takođe obavljaju identifikaciju i inicijalni razgovor s maloletnicima bez pratnje. Od nevladinih organizacija, redovne aktivnosti u Miksalištu organizuju CIM/Save the Children (Sigurni prostor za decu) ; NSHC/UNICEF, TDH (Kutak za majke i bebe i radionice za tinejdžere); CRPC (informisanje i identifikacija ugroženih), a prisutni su i timovi Praxisa (informacije i pratnja na registraciju), IOM-a (dobrovoljni povratak u zemlju porekla), RAS-a (monitoring novopridošlih izbeglica, pomoć u neprehrambenim artiklima) i BCM-a (medicinski timovi koji pružaju pomoć u parku). Volonteri Miksališta jednom nedeljno pružaju usluge šišanja i brijanja. U neposrednoj blizini Miksališta, prostorije ima MSF (medicinska pomoć za sve koji ovu pomoć nemaju obezbeđenu na drugi način, uključujući i lica bez dokumenata), APC (usluge pravnika i advokata vezane za azilni postupak) i KIRS. Nekoliko stotina metara od Miksališta, u istoj ulici, prostorije ima i Infopark, gde novopridošle izbeglice, osim informacija i druge pomoći (internet kafe, časovi jezika), mogu da dobiju i jedan obrok dnevno. Terenski timovi raznih organizacija, u centru Beograda, obavljaju informisanje, upućivanje i identifikaciju ugroženih. Na teritoriji Beograda funkcionišu i druge NVO koje pružaju usluge izbeglicama, kao što su ADRA (okupacione i edukativne radionice za žene), PIN (psihološka podrška) i JRS (smeštaj za maloletnike bez pratnje). NVO Atina može, po potrebi, potencijalnim žrtvama trgovine ljudima da pruži podršku i smeštaj.

Iako se iz navedenog vidi da postoji organizovana podrška migrantima u Beogradu, takođe postoji i potreba za privremenim smeštajnim kapacitetima za novopridošle koji čekaju na registraciju. Najugroženiji među njima – maloletnici bez pratnje i porodice – mogu da prespavaju u Miksalištu, ali zbog ograničenog prostora,

svi koji čekaju registraciju ne mogu da provedu noć tamo. Dolaskom hladnog vremena, moraće se za njih pronaći neko rešenje. Takođe, za osobe koje još nisu registrovane, bilo bi dobro obezbediti obroke i uslove za održavanje higijene. Veliki izazov za sve organizacije koje sprovode projekte, ne samo u Beogradu, jeste nalaženje fondova za održivost projekata. Kako vreme prolazi, ovo postaje sve veći problem.

Što se tiče migranata koji borave u područjima blizu granica, mesta okupljanja su slična kao prošle godine, jedino što ih je manje. Novost je pojava nove rute ka BiH, zbog koje su parkovi i okolina autobuske stanice u Loznici postali mesta neformalnog okupljanja. Prema granici sa BiH nema većeg zadržavanja, već samo kratkotrajna okupljanja od nekoliko sati. Dešavaju se sporadični slučajevi da pojedinci borave i više dana u okolini, ali nema posebno izdvojenih i stalnih mesta okupljanja. U BiH se prelazi na mnogo mesta duž granice. Lokalno stanovništvo se uglavnom žali na narušavanje higijene na javnim mestima.

Područje oko granice sa Rumunijom, slično je po tome što se nisu formirala mesta većeg okupljanja. Migranti spavaju na napuštenim salašima, u manjim grupama. Ne zadržavaju se, već odmah idu na granicu, a ako budu vraćeni, odmah odlaze nazad za Beograd. U nekim napuštenim objektima boravi po nekoliko samaca.

Migranti van centara većinom se zadržavaju u pograničnom području prema Mađarskoj i Hrvatskoj. U blizini granice sa Mađarskom, napušteno poljoprivredno gazdinstvo u Horgošu još uvek je njihovo najveće mesto okupljanja, s tim što ih je manje nego prošle godine (20-30 ljudi).

Prema granici sa Hrvatskom, neformalno mesto okupljanja migranata je napušteni objekat štamparije *Grafosrem*¹¹ - od septembra je primetan porast broja izbeglica u Šidu, kako u prihvatnim centrima, tako i izvan njih.

Među izbeglicama izvan prihvatnih centara ima onih koji nisu evidentirani/registrovani, a ima i onih koji su registrovani i smešteni u neki od prihvatnih centara, ali su krenuli na tzv. „game“ (pokušaj prelaska granice). Kao i prošle godine, u pitanju su pretežno odrasli muškarci, ali se povremeno mogu sresti i maloletna lica bez pratnje, koja su prisilno vraćena.

„Ljudi koji uđu u tranzitnu zonu na Horgošu i Kelebiji, nakon što podnesu zahtev za azil, imaju dve opcije: zahtev će im biti prihvaćen i samim tim oni će, u nekom trenutku, ući Mađarsku; ili će im zahtev biti odbijen ili odbačen, i u tom trenutku oni se vraćaju u Srbiju. Zapravo, ograda se nalazi nekoliko metara u unutrašnjosti Mađarske. Kada se vraćaju u Srbiju, odnosno, kada se ta kapija otvori, oni su i dalje, fizički, u Mađarskoj, ali s obzirom na to da se ta ograda prostire duž cele granice, ti ljudi nemaju drugi izbor nego da se vrate u Srbiju.“ (predstavnic organizacije koja pruža pravnu podršku)

„Od prošle godine, sva lica koja se identifikuju da nezakonito borave u Mađarskoj, a žele da zatraže azil, prema mađarskom zakonodavstvu jedino mesto na kome to mogu da urade je - tranzitna zona. S obzirom na to da postoji sistem dnevne kvote admisije, ljudi se sprovode do tranzitne zone, ali se tamo ne zadržavaju, jer već postoji neki red ko će ući te nedelje, tog dana, pa se i oni proteruju na teritoriju Republike Srbije. Vrhunac ironije je - da se na taj način ljudi koji nikada pre nisu bili u Srbiji, mogu naći u Srbiji.“ (predstavnic organizacije koja pruža pravnu podršku)

11 Podaci o situaciji u pograničnim zonama pribavljeni od Humanitarnog centra za integraciju i toleranciju (HCIT)

Među onima koji se vrate iz Mađarske, razlikuju se četiri kategorije: oni koji su ušli redovnom admisijom u tranzitne kontejnere, ali su iz nekog razloga prekinuli proceduru i tražili da se vrate; oni kojima je odbijen zahtev za azil, pa su se zbog toga vratili; oni kojima je zahtev odbačen na osnovu pozivanja na sigurnu treću zemlju, i oni koji su zatečeni da ilegalno borave na mađarskoj teritoriji (ilegalno su prešli iz Srbije ili iz neke druge zemlje), pa su nezakonito proterani u Srbiju („push back“).

Što se tiče podrške licima koja borave izvan centara, u blizini graničnih prelaza, u odnosu na prošlu godinu, ona je smanjena. Od proleća ove godine, medicinski timovi MSF-a više nemaju redovno, nedeljno prisustvo na terenu, već im je glavna aktivnost u Srbiji vezana za kliniku u Beogradu i povremeni obilazak područja oko granica. Na teren ide mobilna jedinica sastavljena od lekara, medicinskih sestara, kulturnih medijatora i psihologa. MDM više nije prisutan na terenu. Postoje volonterske organizacije koje imaju mobilne tuševe i pružaju jednostavnu medicinsku pomoć (previjanje rana, dezinfekcija i sl). U okolini Šida, međunarodna volonterska organizacija obezbeđuje obrok za lica izvan prihvatnog centra. Rad ovakvih volonterskih organizacija se toleriše, mada državne institucije ne odobravaju njihovu delatnost jer smatraju da svojom podrškom, zapravo, podržavaju odluku migranata da ostanu izvan sistema.

„Da bi dobili od državne službe bilo kakvu uslugu koja nije urgentno stanje, moraju da imaju papir o registraciji. Čak i sa njim ide malo teže. Npr, u nekim zdravstvenim ustanovama, pojedini zdravstveni radnici uopšte ne prepoznaju taj papir o registraciji kao papir po kome oni imaju pravo na zdravstvenu zaštitu. Može da se desi da ih odbiju zbog toga.” (predstavnik organizacije koja pruža usluge zdravstvene zaštite)

Iz iskustva medicinskog osoblja MSF-a, najčešći zdravstveni problemi koji se javljaju među migrantima su zarazne i nezarazne bolesti kože (telesne vaši, šuga, infekcije i povrede kože i sl), muskulo-skeletni simptomi (bolovi u mišićima, premorenost, dehidracija), respiratorne infekcije, povrede, prelomi. Vezano za mentalno zdravlje, javljaju se pacijenti koji su depresivni, anksiozni, ljudi koji su preživeli traume, nasilje, seksualno nasilje (godišnje zabeleže 3-4 slučaja seksualnog nasilja).

PRISILNA VRAĆANJA, MALTRETIRANJE I MUČENJE

Prisilna vraćanja i kolektivna proterivanja ("pushback") lica koja ilegalno pređu granicu, nastavila su se i ove godine, i to u svim državama u regionu. Ovo predstavlja ne samo kršenje osnovnih ljudskih prava, već i međunarodnih obaveza:

„Srbija je potpisala Sporazum o readmisiji sa svim zemljama EU – i tu se jasno kaže: strani državljanin koji se zatekne da nezakonito boravi, recimo u Mađarskoj, ukoliko se dokaže da je ušao sa teritorije Srbije, vraća se u Srbiju, ali isključivo po pravilima sporazuma o readmisiji. Ukoliko se dokaže da je ušao sa teritorije Republike Srbije, mađarski organi treba da pošalju dopis MUP-u Srbije, upravi za upravne poslove koja se bavi poslovima readmisije, sa spiskom lica za koje se tvrdi da su, tad i tad, nezakonito prešli iz Srbije u Mađarsku. Ako naš organ, nadležan za poslove readmisije, dâ saglasnost, obavlja se primopredaja ljudi na graničnom prelazu, i to je sve dokumentovano – zna se ko je i kada vraćen, po kom osnovu, itd. Ukoliko lice odluči da zatraži azil u Mađarskoj, trebalo bi da mu bude omogućeno da ostane, i tamo da prođe kroz azilnu proceduru. Tako bi trebalo da funkcioniše i sa Hrvatskom, Rumunijom i sa svim državama. Međutim, dešava se drugačije: bez ikakve procedure, proizvoljno, bez utvrđivanja njihovih potreba, bez utvrđivanja da li žele da zatraže azil, bez ikakvih zakonskih procedura i pravila, ljudi se neformalno guraju nazad u Srbiju. Kolektivno proterivanje stranaca je zabranjeno Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.” (predstavnic organizacije koja pruža pravnu podršku)

Nasilje je i dalje prisutno prilikom prisilnih vraćanja, međutim, prema utisku organizacija koje rade s migrantima, ređi su slučajevi ekstremne brutalnosti, kakvi su se susretali prethodnih godina. Najčešći su slučajevi oduzimanja i uništavanja imovine, pre svega mobilnih telefona i novca, udaranje pendrekom, šamaranje, vikanje i sl.

„Policajci u Grčkoj su počeli da više biju, u Makedoniji tu i tamo, u Hrvatskoj su malo smanjili, u Mađarskoj zavisi gde ih uhvate - uglavnom su malo smanjili. U Bosni – zavisi ko je u smeni. U Bugarskoj su malo smanjili – nema više pasa, nema skidanja do gole kože; uzimaju telefone i tako to. Maloletnike uglavnom ne diraju, ne pushback-uju, nego ih vode u zatvorene kampove.” (učesnici fokus grupe sa organizacijama pružalaca usluga)

Prema zapažanjima medicinskih ekipa, vidljive povrede nastale prilikom pushback-ova, ove godine ukazuju na manju brutalnost, u odnosu na prethodni period. Iz svedočenja izbeglica, zaključuju da nasilje nad njima ne ostavlja vidljive fizičke znake.

„Sad ih npr. tuku preko garderobe, po stopalima preko patika, traže im da se svuku pa ih stave na hladnu zemlju ili baru i sl. Ili im traže da ispruže ruke, pa ih tuku po prstima i povrede izgledaju kao da su išli kroz šiblje.” (predstavnik organizacije koja pruža usluge zdravstvene zaštite)

Nasilju su naročito izloženi odrasli muškarci, samci, međutim, nisu pošteđena ni maloletna lica bez pratnje. Fizičko nasilje prema porodicama (ženama, deci) nije izraženo već je, pre svega, verbalno. Kad se sve uzme u obzir, opšte mišljenje je da je nasilje nešto slabijeg intenziteta nego što je bio slučaj u prethodne dve godine.

Prema izveštajima UNHCR-a, prisilnih vraćanja ima i od strane Srbije prema Makedoniji. Nasilje se javlja sporadično, ali nije dominantno – kad se desi, to je uglavnom šamaranje i šutiranje, oduzimanje telefona i sl. Prema izjavama organizacija koje pružaju pravnu pomoć, postoje sumnje da na aerodromu postoji primena policijskog nasilja, uz uskraćen pristup lekaru, kao i azilnoj proceduri, međutim, organizacijama civilnog društva je uskraćen pristup aerodromu - pravnici NVO koje pružaju pravnu pomoć imaju pristup aerodromu samo ako ih kontaktira konkretna osoba, pri čemu mogu da obavljaju razgovor sa tom osobom, bez pristupa drugim licima.

Pretpostavlja se da su izbeglice migranti, tokom svog puta, izloženi i nasilju krijumčara, ali ono se ne prijavljuje i nema podataka o učestalosti. Najverovatnije su razlozi vezani za ilegalnu prirodu aranžmana sa krijumčarem, te nasilje možda pripisuje i standardnom riziku odlaska u „game“.

Situacija sa rodno zasnovanim nasiljem nije se promenila u odnosu na prošlu godinu. Nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja ima, ali nije moguće tačno utvrditi u kojoj meri, jer je identifikacija nedovoljna.

„Deo zaposlenih u državnim institucijama i organima ne poznaju pravila, proceduru i sistem. To najviše dolazi do izražaja u slučajevima preživelih od rodno zasnovanog nasilja, gde se sistem upućivanja i standardi uopšte ne poštuju. Puno koraka se preskače i pogrešnim redosledom implementira. To je nešto na čemu bi trebalo da se radi. Suština je da treba da se poštuju preživeli, da se vodi računa o teškoćama kroz koje su prošli, o traumama itd. i da se vodi računa o prikupljanju dokaza za kasnije.“ (predstavnic organizacije koja pruža pravnu podršku)

Veoma je mnogo neprijavljenih slučajeva seksualnog i rodno zasnovanog nasilja. Prema izveštaju NVO Atina, rodno zasnovano nasilje u migrantskoj populaciji široko je rasprostranjen fenomen, a ne nešto što je vezano za izuzetke. Slučajevi sa kojima su se terenski radnici ove organizacije susretali, uključivali su lakše i teže telesne povrede, porodično nasilje, prisilne i maloletničke brakove, prisilnu prostituciju, silovanje, pedofiliju i trgovinu ljudima. Nasilje se dešavalo u zemljama porekla, tokom puta, ali i tokom boravka u Srbiji u prihvatnim/azilnim centrima i izvan njih. Nasilnici su u većini slučajeva bili partner, članovi porodice, druge izbeglice/migranti, krijumčari i trafikeri, pa čak i predstavnici pomagačkih profesija.¹²

Postoji više razloga zašto se slabo prijavljuje rodno zasnovano nasilje. Neadekvatnom primenom mehanizama i neuspehom u zaštiti osobe koja je preživela nasilje, stvara se začarani krug: ako se zna da se, u većem broju slučajeva, ništa nije uradilo, da preživela osoba nije dobila pomoć i da počinioc nije adekvatno kažnjen, to je signal za sve druge da se ne prijavljuju. Saradnja uključenih aktera je nedovoljna. Postoji i momenat srama, kao i činjenica da žene ne žele da prijave nasilje, jer se boje da će im to dodatno otežati boravak u Srbiji, da će biti maltretirane od strane institucija, kao i da same neće moći da nastave put. Ovim razlozima može se dodati i kulturološki momenat, odnosno da žrtva nasilje doživljava kao normalnu pojavu, ukoliko dolazi iz sredine u kojoj je takva vrsta nasilja široko rasprostranjena i društveno prihvatljiva.

¹² "Violence against women and girls among refugee and migrant population in Serbia" <https://rm.coe.int/report-for-greivio-ngo-atina-30-9-2018-/16808e2f8c>

„Razlozi su mnogobrojni - od nepoverenja u sistem, do toga da se osećaju sigurnije sa mužem nasilnikom kog poznaju, sa kojim znaju gde će da idu, nego da ostanu u Srbiji koja im je nepoznanica. Kultura je isto problem... ili čekaju da odu u zemlju destinacije i tamo reše problem.” (učesnik fokus grupe sa organizacijama koje pružaju usluge migrantima)

„Činjenica je da MUP ima policajce i policajke koji su obučeni i specifično senzitivisani za te slučajeve, ali se dešavalo da nemaju sve policijske stanice te obučene ljude ili da nisu oni uključeni u slučaj već obični policajci, inspektori za strance itd. Generalno postoji zabluda da sve što je vezano za migrantsko-izbegličku populaciju, mora da se usmerava na upravu za strance, što nije tačno, jer u slučajevima koji su ovakve prirode, bolje je da bude uključen policajac koji je obučen, ili još bolje da to bude policajka.” (predstavnik organizacije koja pruža pravnu podršku)

Uobičajena podrška koju žena može da dobije kada se prijavi nasilje, jeste smeštanje u sigurnu kuću ili odvajanje u neki drugi kamp. Međutim, kada dođu na red na listi za prelazak u Mađarsku, porodicu spoje. U mnogim slučajevima gde su razdvojili žene od nasilnih muževa, žene su se vratile. U izveštaju NVO Atina, u vezi sa nasiljem nad ženama i devojkama iz izbegličke populacije, navodi se da akteri u sistemu zaštite nisu uvek bili u stanju da na vreme prepoznaju i adekvatno reaguju na pojavu rizika od eksploatacije i nasilja, i na samu pojavu nasilja, a pretežno su se bavili kratkoročnim saniranjem vidljivih i akutnih posledica.

Nasilje unutar izbegličke populacije je prisutno, ali uglavnom tamo gde na istom mestu boravi veći broj muškaraca, bilo da je reč o prihvatnim/azilnim centrima ili neformalnim mestima boravka. Jedan od najčešćih razoga za nasilna ponašanja je konzumacija alkohola i psihoaktivnih supstanc. Prema iskustvima zdravstvenih radnika organizacija koje pružaju pomoć, povrede zadobijene u međusobnim obračunima uglavnom su modrice, prelomi i ubodne rane od noža.

Lokalno stanovništvo ne ispoljava nasilje, izuzev u nekoliko izolovanih slučajeva. Više je prisutna diskriminacija i animozitet.

„Dešavalo se da neki muškarac iz lokalne zajednice, znači jedna osoba, maltetira muškarce izbeglice. Dešavalo se i da neko bude pretučen, iz čista mira, u gradu. Ima i diskriminacije, npr. negde ne dozvoljavaju izbeglicama ulazak u teretanu, iako ljudi imaju novac da plate, nije im dozvoljeno da uđu i da vežbaju.” (učesnica fokus grupe sa organizacijama koje pružaju usluge migrantima)

Neki oblici diskriminacije koji su se javljali prethodnih godina, kao npr. odbijanje prodaje karata za javni prevoz na železničkim i autobuskim stanicama, ove godine se nisu javljali. Organizacije koje pružaju pomoć smatraju da su se ljudi navikli na prisustvo migranata.

Na društvenim mrežama može se videti govor mržnje prema migrantskoj populaciji, a kroz medije se plasiraju vesti koje sadrže netačne ili nepotpune informacije, iz kojih javnost može izvući pogrešne zaključke, npr. da migranti dobijaju neke beneficije od države koje, zapravo, ne dobijaju. Podstaknuto tim dezinformacijama ili poluistinama, na društvenim mrežama se ispoljava strah i neprijateljstvo prema njima.

„U nekim medijima postoji tendencija da se pogrdno koristi reč „migrant“ ili čak „ekonomski migrant“, i samim tim se daje pogrdna konotacija kako bi se opravdale neke mere koje se sprovode. Jedno vreme se stalno koristio termin „izbeglica“ i tada se mnogo više išlo na empatiju, na humanitarne akcije, solidarnost....“ (predstavnicu organizacije koja pruža pravnu podršku)

U našim medijima prisutna je mešovita upotreba termina izbeglice i migranti – ako se izveštava o nečemu u šta je uključen npr. UNHCR, onda će se izveštavati o izbeglicama, a u drugim slučajevima češće se koristi reč migrant, ilegalni migranti, lažni azilanti, iregularni migranti i sl.

„Među nekim državnim insititucijama i novinarima vlada veliko neznanje i neinformisanost. Stoga je važno da makar organizacije civilnog društva znaju da razlikuju ko je izbeglica, ko migrant, kako ide procedura podnošenja zahteva, ko o tome odlučuje, kakva imaju prava i obaveze, itd.“ (predstavnicu organizacije koja pruža pravnu podršku)

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Za većinu izbeglica i migranata, Srbija je i dalje zemlja tranzita ka zemljama Evropske unije, a ne zemlja destinacije. Novi Zakon o azilu i privremenoj zaštiti, koji je počeo da se primenjuje sredinom godine, doneo je izmene, za čije je efekte još uvek rano da se procenjuju. Između ostalog, u praksi još nisu stvoreni uslovi da se implementiraju neke mogućnosti koje zakon predviđa. Naročito zabrinjava to što potencijalni tražioci azila mogu ostati bez mogućnosti da zatraže azil, jer su im nedostupi formulari za prijavu, odnosno, nemaju pomoć pri ispunjavanju formulara, ili zbog prekoračenih rokova za podnošenje zahteva za azil, odlaska u pogrešan prihvatni/azilni centar ili uručenih otkaza boravka jer su izjavili da žele da odu u drugu zemlju. Zahtev za azil ranije se mogao podnositi u bilo kom momentu. Tako su i lica koja vremenom shvate da nemaju mogućnost odlaska iz Srbije, ili odluče da ostanu u Srbiji, ipak mogla da podnesu zahtev za azil.

S druge strane, drugačiji koncept sigurne treće zemlje već je pokazao neke pozitivne promene. Takođe, otvaraju se nove mogućnosti koje je doneo novi Zakon o strancima, kao npr. da Vlada Srbije donese uredbu kojom se uređuje tolerisano prisustvo stranaca (u slučaju kada se na teritoriji Srbije nalazi veći broj stranaca bez zakonitog osnova boravka, a koje nije moguće vratiti u zemlju porekla zbog primene principa zabrane vraćanja, ili koji ne mogu da napuste Republiku Srbiju zbog okolnosti koje ne zavise od njih). Vreme tek treba da pokaže kakve će efekte ove izmene imati u praksi.

Najveći deo izbegličko-migrantske populacije, i dalje u Srbiji nema regulisan pravni položaj. Od 6.199 lica koja su u oktobru dobila potvrdu o izraženoj nameri, samo 201 lice podnelo je zahtev za azil (oko 3%). Tako se Zakonom o azilu, praktično, regulišu prava samo 3% izbegličke/migrantske populacije koji su zatražili azil. Na sve ostale, primenjuju se odredbe Zakona o strancima, po kome se svaka osoba koja u roku od 72h od registracije ne ode u određeni azilni/prihvatni centar, tretira kao lice koje nezakonito boravi u Srbiji. Ipak, oni nemaju status – imaju samo istekle potvrde o izraženoj nameri za azil. Lica sa neregulisanim boravkom ipak imaju određena prava koja se garantuju svima, bez obzira na migracioni status - pravo na život, slobodu, bezbednost, zabranu ropstva, prinudnog rada, pravo na hitnu medicinsku pomoć, pravo na obrazovanje dece, pravo na slobodu od diskriminacije, itd. Njihov boravak se prethodnih godina tolerisao, imali su pravo da borave u prihvatnim centrima gde su im bili obezbeđeni osnovni uslovi za život, zdravstvena zaštita i obrazovanje za decu. Da li će primenom novog zakona doći do promene prakse, ostaje tek da se vidi. Uredba o tolerisanom boravku donekle bi regulisala njihov status, ali, pošto se uredbom ne mogu regulisti nova prava i obaveze, pitanje koja su zapravo njihova prava, i dalje ostaje otvoreno.

Uočeni problemi i preporuke:

- » Mogućnost da potencijalni tražioci azila samostalno podnesu zahtev za azil, i kratki rokovi za podnošenje zahteva (koje, inače, Kancelarije za azil striktno poštuju), za sada u praksi otežavaju pristup azilnom postupku. Odgovornost za podnošenje zahteva, ranije je bila na Kancelariji za azil, a sada je ta odgovornost prenet na izbeglice, što donosi niz otežavajućih okolnosti za potencijalne podnosiocce zahteva. Elementarni preduslovi za blagovremeno podnošenje zahteva su: blagovremeno i precizno informisanje i podrška tražiocima azila u popunjavanju zahteva za azil.

Neke od mogućih mera za uklanjanje ove prepreke mogle bi biti: davanje informacija o mogućnosti za podnošenje zahteva za azil u Srbiji i o rokovima, pre registracije, prilikom registracije ili najkasnije prilikom prijema u prihvatni/azilni centar; obezbeđenje brošura na jezicima potencijalnih tražioca azila, sa detaljnim informacijama o tome šta je azil, ko ispunjava uslove, kako teče postupak, koja prava ima osoba koja podnosi zahtev i koja dobije azil; ojačati kapacitete NVO koje pružaju pravnu podršku ili uključiti više NVO koje se bave pružanjem pravne podrške, i na taj način obezbediti njihovo češće prisustvo u svim prihvatnim i azilnim centrima, kako bi potencijalni tražioci azila imali pomoć u popunjavanju formulara i podršku u ostalim aspektima azilne procedure; postaviti plakate sa ključnim informacijama i brojevima telefona u svim prihvatnim/azilnim centrima, kao i u drugim mestima gde se okupljaju izbeglice/migranti, i dr.

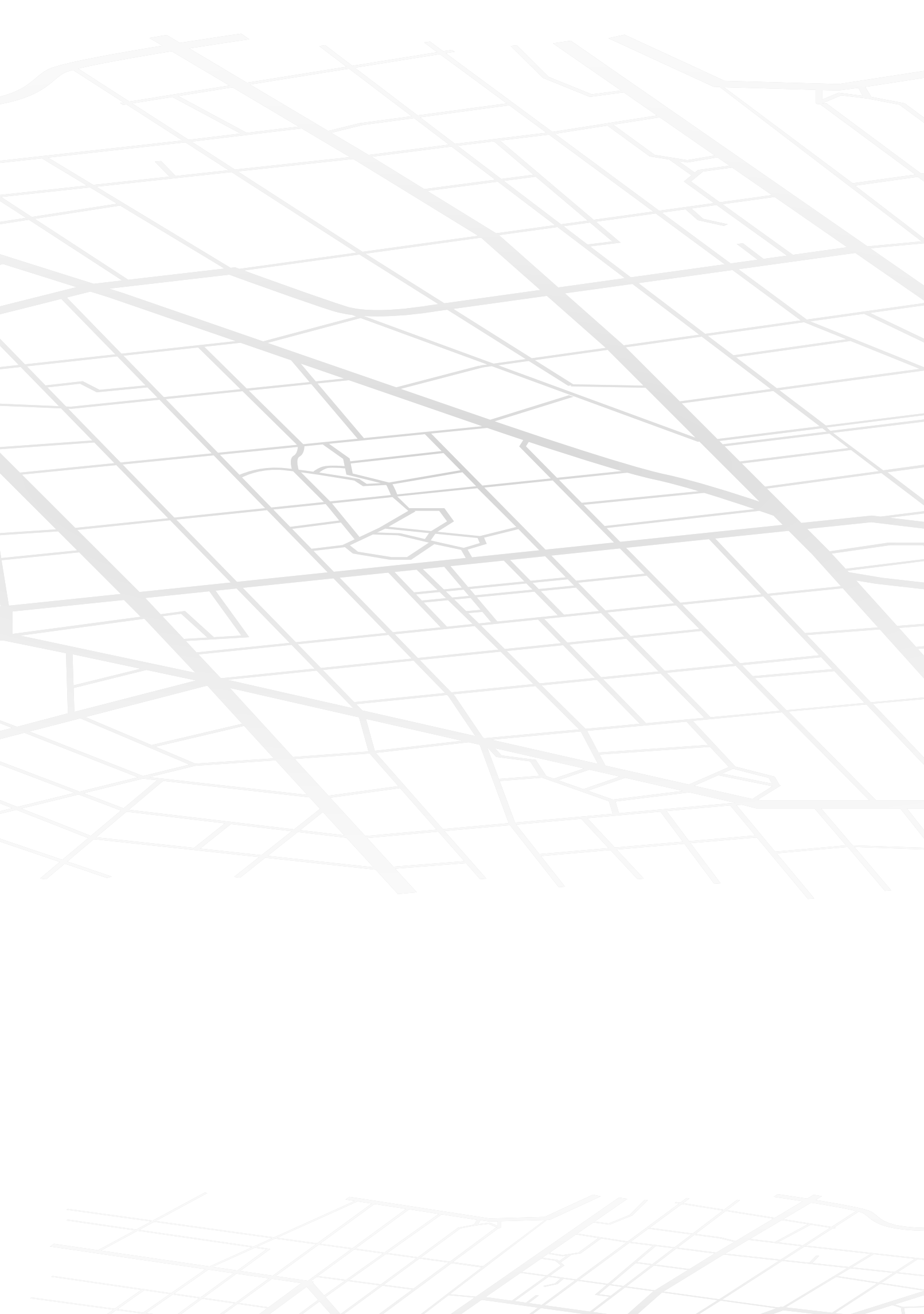
- » Nepostojanje sistema trijaže kojim bi se razlikovale osobe koje nemaju nikakvu nameru da podnesu zahtev za azil od onih koji razmišljaju o toj opciji, dovodi do toga da se u prihvatne centre (umesto u azilne) šalju i osobe koje su potencijalni tražioci azila, što komplikuje proceduru podnošenja zahteva. Bilo bi korisno uspostaviti mehanizam trijaže, kako bi se identifikovali potencijalni tražioci azila i usmerili u azilni centar, dok bi se osobe koje ne pokazuju nikakvu nameru za traženje azila u Srbiji, slale u prihvatne centre.
- » Po novom Zakonu o azilu i privremenoj zaštiti, maloletnim licima bez pratnje potrebno je obezbediti poštovanje načela zaštite najboljeg interesa, i u skladu s tim obezbediti pratnju i podršku privremenog staratelja, kako prilikom registracije, tako i prilikom podnošenja zahteva za azil. U praksi se privremeni staratelj dodeljuje tek nakon smeštanja u azilni centar. Prisustvo službenika centra za socijalni rad obezbeđuje se formalno, ali postavlja se pitanje da li se, uz takav pristup, obezbeđuje načelo poštovanja najboljeg interesa deteta. Blagovremenim dodeljivanjem privremenog staratelja, može se izbeći opasnost prekoračenja rokova za podnošenje zahteva za azil, i time maloletnom licu bez pratnje uskrati to pravo.
- » Nepostojanje adekvatne metodologije za procenu uzrasta, dovodi do pojave da se mnoga lica koja nisu maloletna izjašnjavaju kao takva, radi ostvarivanja određenih beneficija koje taj status donosi. Zbog toga se beleži visok broj maloletnika bez pratnje, što opterećuje rad stručnih službi zaduženih za njihovu identifikaciju i zaštitu, i dovodi do bezbedonosnih rizika za stvarne maloletnike. Potrebno je pronaći način za efikasnije odvajanje, tj uočavanje maloletnika bez pratnje, od odraslih muškaraca. S obzirom na činjenicu da zasad ne postoji praktičan način da se licima bez dokumenata adekvatno proceni uzrast, moglo bi se razmišljati o izmeni lokacije za zbrinjavanje maloletnika bez pratnje, tako da ta opcija bude manje privlačna za one koji nisu maloletni, ili da se obezbede dva odvojena smeštaja za maloletnike bez pratnje, kako bi se izdvojili oni koji su očigledno punoletni.
- » U integraciji dece izbeglica u školski sistem, najuspešnije je sproveden segment socijalizacije, dok je pitanje kvaliteta znanja koje dobijaju deca izbeglica, ostao izazov. Na koji način i koliko će se raditi sa decom izbeglica, razlikuje se od škole do škole, od nastavnika do nastavnika. Organizovanje dodatne nastave za decu izbeglica, koje bi uključivalo i dodatne časove srpskog jezika, uz prisustvo pedagoškog asistenta iz populacije izbeglica/migranata (na dodatnim časovima), pomoglo bi deci da lakše prate nastavu i savladaju gradivo. Motivisanje roditelja dece izbeglica da se povežu sa školom, moglo bi dovesti do pozitivnih pomaka u zadovoljstvu roditelja školovanjem dece (pozivanje roditelja na individualne razgovore, priredbe i sl.)

- » U prihvatnim/azilnim centrima, migranti se najviše žale na nivo higijene, kvalitet hrane i odnos zaposlenih prema njima. Situacija vezana za zadovoljstvo ishranom, mogla bi se popraviti ako bi se u prihvatnim/azilnim centrima omogućili uslovi da izbeglice/migranti (pored hrane koju dobijaju), mogu ponekad i sami nešto da skuvaju.
- » Potreba za organizovanjem što većeg broja rekreativnih, okupacionih i drugih aktivnosti u prihvatnim/azilnim centrima, i dalje postoji. Sami korisnici mogli bi da se uključe u realizaciju različitih sadržaja za druge korisnike.
- » Za rad psihologa u prihvatnim/azilnim centrima, potrebno je obezbediti adekvatne uslove (posebnu prostoriju) kako bi, osim psihološko-savetodavnog rada, po potrebi mogli da se bave i psihoterapijom. Takođe, potrebno je uspostaviti nadzor nad osobama koje boluju od psihijatrijskih oboljenja - starati se da redovno uzimaju terapiju, pratiti eventualne pojave pogoršanja i izvestiti o tome psihijatru.
- » Novopridošle izbeglice/migranti nemaju u Beogradu gde da borave dok čekaju termin za registraciju, što može da potraje više dana. Miksalište može da primi, tokom noći, određeni broj lica iz ugroženijih kategorija (porodice s decom, maloletnike bez pratnje i sl), dok ostali nemaju gde da provedu noć. Povremeno se organizuje transport takvih lica u prihvatni/azilni centar bez registracije, pa se registracija obavlja naknadno. Bilo bi korisno kada bi u Beogradu postojao urgentni smeštaj novopridošlih izbeglica koje čekaju registraciju, gde bi imali elementarne uslove za spavanje, boravak, održavanje higijene i hranu.
- » Pojedini zaposleni u zdravstvenim ustanovama još uvek nisu dovoljno informisani da li mogu da pruže zdravstvenu uslugu izbeglicama/migrantima i kakav dokument ovi moraju da imaju sa sobom. U ustanovama koje su bliže prihvatnim/azilnim centrima i u određenim službama, to se ređe dešava, jer već imaju iskustva u radu sa ovom populacijom, međutim, to se još dešava u ustanovama ili službama koje ređe dolaze u kontakt sa izbeglicama/migrantima. Potrebno je i dalje ulagati napore da se poboljša informisanost svih zaposlenih u državnim institucijama. Takođe, zaposlenima u institucijama potrebne su i instrukcije vezane za kulturne specifičnosti, kako bi se izbegli nesporazumi i ostvarila saradnja sa pacijentom. Kako bi bila omogućena komunikacija između zdravstvenog radnika i pacijenta, potrebno je prisustvo prevodioca. Neke organizacije imaju tzv. „medical escort“, ali to nije u dovoljnoj meri zastupljeno.
- » U tretmanu identifikovanih slučajeva rodno zasnovanog nasilja, kod nekih relevantnih aktera u zaštiti, postoji određeni stepen neinformisanosti o procedurama i mehanizmima zaštite, kao i nedostatak svesti o važnosti pružanja adekvatne zaštite. Zbog toga se dešavaju različiti propusti: u identifikaciji, prikupljanju dokaza, saniranju posledica, neuključivanju svih aktera koji su potrebni kako bi se žrtva adekvatno zaštitila i počinitelac adekvatno kaznio. Nedostatak adekvatne zaštite osobe koja je preživela nasilje, dovodi do nepoverenja u sistem i slabog prijavljivanja nasilja. Iako to nije jedini razlog slabog prijavljivanja, ipak bi trebalo da se unapredi. Treba obezbediti dovoljan broj setova za saniranje posledica seksualnog nasilja (testova, kontracepcije, profilakse, terapije). Istovremeno je potrebno uključivanje svih relevantnih aktera (iz sistema zdravstvene zaštite, socijalne zaštite, policije, tužilaštva, NVO koje pružaju podršku žrtvama nasilja). U te timove treba uključiti osobe koje su prošle edukaciju za rad sa žrtvama nasilja, zatim strože kažnjavati počinioce, obezbediti sigurne lokacije za žrtve nasilja, pružiti žrtvi psiho-socijalnu podršku, omogućiti dobijanje azila, itd.

- » Kroz medije se često plasiraju netačne ili nepotpune informacije, koje dovode do zablude u javnosti o pravima i beneficijama koje imaju izbeglice/migranti. U medijima, takođe, često postoji senzacionalistički pristup i prikazivanje negativnih pojava vezanih za migrantsku populaciju, a zanemaruju se aspekti koji bi kod čitalaca mogli da izazovu empatiju. Takve medijske informacije izazivaju brigu, strah i neprijateljstvo u delu javnosti prema ovoj populaciji, što je uočljivo u komentarima na tekstove i na društvenim mrežama. Potrebno je sugerisati medijima da objavljuju informacije koje prikazuju probleme sa kojima se izbeglice suočavaju, i informacije o stanju u državama porekla ljudi koji u Srbiju dolaze kao izbeglice/migranti. Organi lokalnih samouprava, predstavnici institucija i organizacija trebalo bi hitno da reaguju na pogrešne ili nepotpune informacije u medijima. Takođe je potrebno organizovati što više dešavanja u kojima bi lokalno stanovništvo moglo da upozna izbegličko-migrantsku populaciju – događaje integrativnog karaktera ili kulturne manifestacije koje približavaju kulture iz kojih te osobe dolaze, i probleme sa kojima se suočavaju.

HELP ON THE ROUTE

Contact us and keep in touch with our activities

 helpontheroute@divac.com

 www.divac.com/helpontheroute

 [HelpOnTheRoute](https://www.facebook.com/HelpOnTheRoute)